

מבט על, גיליון 469, 29 בספטמבר 2013

**כן למשא ומתן, כן להסכם,
כזה שירחיק את איראן מהפצצה, גם אם יופר**

עמוס ידלין

מתקפת ה"חיוכים והקסם" האיראנית הגיעה בסוף השבוע לשיאה. המתקפה כללה את כל המרכיבים החיוניים לאסטרטגיה נכונה של דיפלומטיה ציבורית במאה ה-21: מאמרים מקדימים ומתונים בעיתונים מרכזיים שחתומים על-ידי נשיאי איראן בעבר ובהווה, ראיונות טלוויזיה עם כתבות בכירות ברשתות המובילות (עם כיסוי ראש ובלעדיו), שיחות רקע לבכירי הפרשנים, נאומים מתונים ולא מתלהמים בעצרת האו"ם האומרים את כל ה"דברים הנכונים" ונמנעים מהביטויים הקיצוניים והמקוממים של הנשיא הקודם, מפגש שרי החוץ שלא התקיים זמן רב, ובדרך לנמל התעופה קנדי גם שיחת טלפון היסטורית בין הנשיאים של איראן וארצות הברית.

ראש ממשלת ישראל שיוצא השבוע לשיחות עם הנשיא אובמה ולנאום בעצרת האו"ם, נדרש למשימה לא פשוטה: מחד גיסא לא לתמרן עצמו לעמדת המכשול המפריע להשגת הסכם, עמדת מי שאינו מבין את השינויים המתרחשים בזירה הבינלאומית ועמדת הצד המתמיד לדבוק בחלופה הכוחנית. מאידך גיסא עליו להציג מסר קוהרנטי וסדור שיענה על השאלה: כיצד נכון להתקדם מכאן – מה יהיה "הסכם חיובי" שינטרל את סכנת הפצצה האיראנית ומה יהיה "הסכם רע" – שיאפשר לאיראנים להגיע בחסותו לפצצה גרעינית. ישראל לחצה לסנקציות חריפות, עכשיו משהוכחו הסנקציות כיעילות וככאלה המאפשרות מנוף להסכם אין להצטער על כך, **יש להתמקד במהות ההסכם ולא בתהליך**. איננו יודעים מה מסתתר מאחורי הנכונות של רוחאני להגיע להסדר הבעיה הגרעינית תוך מספר חודשים ומאחורי הביטוי של חאמנאי על הצורך ב"גמישות הרואית", האם נכונות לוותר על האופציה הגרעינית הצבאית או ניסיון נוסף לשמר אותה בדרך אחרת שתפחית את המחירים עבור איראן. ישראל צריכה להיות מוכנה לשתי האפשרויות. מצד אחד לדאוג לכך שעסקה דיפלומטית תהיה מספיק טובה ומצד שני שהתמרון הדיפלומטי לא יסתיים רק ברווח זמן לפרויקט הגרעיני האיראני.

להלן עשר נקודות חשובות לשיחת ראש הממשלה עם נשיא ארצות הברית, ברק אובמה ולנאומו בעצרת הכללית של האו"ם:

1. **גישה חיובית ולא שלילית**. ההידברות והמשא ומתן הם כלים לגיטימיים וחשובים. יש לנקוט עמדה הרואה בחיוב רב פתרונות דיפלומטיים שכן יש בהם תמיד עדיפות על פתרונות צבאיים. עם זאת, הידברות אינה מטרה בפני עצמה אלא היא משמשת מסגרת **לתהליך שמטרתו לנטרל את איום הגרעין הצבאי האיראני**. הנושאים שעליהם נכון להתעקש הם **מהות ההסכם ופרטיו**, שהרי ה"שטן נמצא בפרטים הקטנים" אלה הפרטים שבהם חייבת מדינת ישראל להיות ערנית וחדה בעמדותיה ודרישותיה.

2. גם אם ברור שהאיראנים, לא יקבלו את דרישות ראש הממשלה (אפס העשרה, הוצאת כל החומר המועשר מאיראן, ללא מתקן ההעשרה התת-קרקעי בפורדו וללא הכור הגרעיני באראק) חשוב להגדיר מהו הסכם שגם אם הוא משאיר סיכון מסוים שאיראן תפרוץ לגרעין צבאי בחסותו או בהפרתו, **יהיה זה סיכון קטן משמעותית מסיכונים המשך המצב הקיים, המובילים, בסבירות גבוהה, לפצצה איראנית או מהסיכונים של מהלך צבאי לעצירתה**.

3. מי שקורא את התבטאויות הנשיאים של איראן וארצות הברית יכול להניח, וכנראה זאת הנחה מבוססת, שהיה תיאום מוקדם בנוסחאות על עקרונות ההסכם הצפוי – מחד גיסא זכותה של איראן לפתח מקורות אנרגיה גרעינית ומאידך גיסא שקיפות ופיקוח על התוכנית ו"צעדים משמעותיים" שלא הוגדרו על ידי אף אחד מהצדדים... **חובת ראש הממשלה להבהיר שפיקוח ושקיפות אינם מספיקים. פיקוח ושקיפות טובים כל עוד ההסכם בתוקף**. חובתנו להניח שיתכן וההסכם יבוטל חד צדדי על ידי האיראנים באופן דומה להסכם ההקפאה של תוכנית הגרעין

האיראנית, עליו התחייב חסן רוחני ב-2003 בתפקידו כנושא ונותן ראשי מול האירופאים. במקרה של הפרת ההסכם העתידי **חובה לוודא שאירן רחוקה מפצצה גרעינית מרחק של שנים ולא של חודשים**. חשוב גם לסכם עם הנשיא אובמה מה תהיה תגובת המערב להפרה עתידית של ההסכם ע"י האיראנים.

4. המיקוד של ארה"ב ושל ישראל חייב להיות בפרמטרים המרחיקים את איראן מפצצה גרעינית – במקרה שאיראן תבטל חד צדדית את ההסכם, תגרש את הפקחים, תפרוש מה-NPT או תפעל שוב במסלול חשאי. מדובר **בהגבלה משמעותית של מספר הצנטיפוגות, המסתובבות באיראן, הגבלת העשרה ל 3.5%, בהוצאת כל החומר המעושר מאיראן והחזרתו למתקניה הגרעיניים רק בתצורה שלא ניתנת לשמש לפצצה גרעינית**. חשוב שהפיקוח יהיה בתנאי ה"פרוטוקול הנוסף" עם זכות לחפש אחר אתרים חשאיים שבהם האיראנים מפרים את ההסכם. במקביל יש לוודא שמתקן ההעשרה בפורדו והכור הגרעיני באראק אינם משמשים נקודת זינוק לפצצה במקרה של פרישת איראן מההסכם.

5. הסכם המקפיא את תוכניתה של איראן בהיקף הנוכחי – מעל 10,000 צנטיפוגות ישנות שמסתובבות ומעשירות, אלפי צנטיפוגות חדישות יותר עם תפוקת העשרה גבוהה יותר וחומר אשר אם יעושר לרמה צבאית יספיק ל-7-9 פצצות, **הוא הסכם רע ואין לקבלו. הקפאה בהיקף זה, ושימור פורדו הם בסיס מצוין להסתערות איראנית קצרה ומוגנת לכיוון הפצצה בכל רגע בו הם יבחרו לפרוש מההסכם**.

ההסכם חייב להתייחס לפעילויות האיראניות, הקשורות ישירות לפיתוח מנגנון הנפץ של הנשק הגרעיני ולפיקוח עליהן. האיראנים לא התנקו מחשדות שהצביעה עליהן סוכנות הגרעין הבינלאומית – סבא"א מאז שנת 2002. האיראנים עדיין לא נתנו הסברים לפעילויות שונות בשני העשורים האחרונים – פעילויות הקשורות בפרויקט הנשק, באתרים ובאישים חשודים, שלא התאפשרה אליהם גישה לבירור החשדות. חובה לזכור שגם על רקע זה הועבר התיק האיראני מסבא"א למועצת הביטחון.

6. יש להצביע על הסכנות בתהליך המשא ומתן עצמו – **אסור שהתהליך יהיה ללא מועד סיום מוגדר. איראן עלולה לחזור לטקטיקות המשא ומתן של קניית זמן שאותו היא מנצלת להרחבת והעמקת תוכנית הגרעין שלה על כל ממדיה**: יצור והפעלת עוד צנטיפוגות להעשרת אורניום, צבירת חומרים גרעיניים מועשרים, פיתוח ערוץ פלוטוגני וקידום פעילויות בתחום ראש הנפץ הגרעיני. האיראנים הם אומני המשא ומתן ויש להעמיד מולם צוות ברמתם. יש לשים לב שעם כל המתינות שהפגינו האיראנים הם עדיין לא נתנו דבר – חזרו על כל עמדותיהם המסורתיות הגם שבניסוחים פחות מקוממים. אלופי ה"משא ללא מתן"... יש להתנגד בתוקף לדרישה האיראנית ל"סגירת תיק הגרעין".

7. מומלץ לא לחזור על שגיאת ה"קו האדום" החד ממדי. **העסקה הגרועה ביותר למערב היא עסקה בה מטופל רק ממד אחד – לדוגמא הממד האזרחי של רמת ההעשרה**: מה שנראה אטרקטיבי להרבה מומחים במערב – "הישג" המגביל את ההעשרה האיראנית עד 5% או "הישג" בו לא ייחצה הקו של ראש ממשלת ישראל (חומר מועשר לפצצה אחת ב-20%) הוא טיפול מסוכן בממד אחד ולא מספק של התוכנית הגרעינית האיראנית. עסקה עתידית חייבת, כאמור, לטפל גם בממדים הרחוביים החשובים לא פחות: מספר הצנטיפוגות, היקף החומר המעושר לרמה נמוכה והנתיב הפלוטוגני.

8. יש להימנע מצעדים קטנים, ל"בניית אמון", נכון ללכת **ישירות להסכם הסופי ל- END GAME**. הסיבה העיקרית ואולי היחידה לעמדה הפשרנית יותר של האיראנים, היא עלות וכובד הסנקציות. ולכן האיראנים ינסו לקבל הקלה משמעותית בסנקציות בתמורה לצעד בונה אמון לא משמעותי מצדם. שיטת הצעדים בוני האמון נכשלה לאורך העשור האחרון של המשא ומתן עם האיראנים. הסרת הסנקציות יכולה להיות מסוכמת בתחילת המשא ומתן אך רק כ"פיקדון" שיבוצע בפועל כאשר איראן תתחייב ותבצע את הנדרש ממנה ובראש ובראשונה – צמצום משמעותי של ממדי התוכנית.

9. נכון להצביע על ה"**מודל הסורי**" כדוגמא חיובית: פירוק מוחלט והוצאה מסוריה של כל מערך היצור והיכולות הצבאיות הלא קונוונציונליות, פיקוח עמוק מגובה בהחלטת מועצת הביטחון וכל זאת **בצל איום צבאי אמין**. עם זאת, גם בסוגיה הסורית המבחן עדיין לפנינו – מבחן הביצוע ומבחן שיתוף הפעולה המלא של אסד. נכון לחזור ולבקש לחזק את אמירות הנשיא אובמה שהמקרה האיראני – הנשק הגרעיני – שונה משמעותית מהמקרה הסורי וממדי האיום על שלום העולם גדולים בהרבה, כמו גם על האינטרסים של ארצות הברית, על מדינות המפרץ וכמובן על ישראל.

10. ולבסוף, יש לזכור שגם אם בעיית הגרעין, היא אכן המרכזית והכבדה ביותר במזרח התיכון, היא איננה האתגר היחיד שמעמידה איראן לקידום השלום והיציבות באזור. יש לזכור **שתהליך השלום שהנשיא אובמה העמידו כנושא חשוב לא פחות – היה מטרה לטרור אכזרי של הארגונים השליחים של האיראניים**. אלה תרמו חלק משמעותי לעצירת התהליך בשני העשורים האחרונים. גם תפקידה השלילי ביותר של איראן בסוריה - שם היא שותפה מלאה לטבח הרחב, כמו גם לתפקידה השלילי בלבנון, במפרץ ובעיראק, חייבים להידון במהלך חידוש הדיאלוג בין ארצות הברית ואיראן.

יש לתת להסכם (טוב) סיכוי גם אם אנו מעריכים שהמהלך האיראני הוא בבחינת הונאה. לחשיפת ההונאה יהיו יתרונות אסטרטגיים. משא ומתן בין ארצות הברית לאיראן יכול להתפתח לשלושה כיוונים, שניים מהם יכולים להיות חיוביים לישראל: הסכם טוב שירחיק את איראן מהפצצה, או כשלון מהדהד שיעניק לגיטימציה לפעילויות אחרות במטרה לעצור את התוכנית. האתגר העומד בפני ראש הממשלה הוא למנוע הסכם רע ולהגיע להבנה עם האמריקאים בשאלות התהליך והמהות: איזה סוג תהליך משא ומתן ואיזה סוג עסקה יהיו מסוכנים ורעים לאינטרסים החיוניים של ארצות הברית וישראל. **חשוב להבין, להשפיע ואם ניתן לסכם מה תהיה מדיניות ארה"ב אם המו"מ יכשל או יופר בעתיד וכיצד משמרים את מנופי ההשפעה האפקטיביים על איראן – סנקציות ואופציה צבאית אמינה – שרק הם יכולים להמשיך ולשנות את העמדה האיראנית**.